CEDRUS
THE JOURNAL OF MCRI

cedrus.akdeniz.edu.tr
Cedrus VIII (2020) 265-277
DOI: 10.13113/CEDRUS.202012

ANTALYA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE BULUNAN RHODIAPOLIS PİŞMİŞ TOPRAK KANDİLLERİ

TERRACOTTA OIL-LAMPS OF RHODIAPOLIS IN ANTALYA ARCHEOLOGY MUSEUM

CÜNEYT ÖZ*

Öz: Makalede Rhodiapolis'te yapılan 2006, 2007, 2009 ve 2011 yıllarındaki kazılarda açığa çıkarılarak Antalya Arkeoloji Müzesi koleksiyonuna envanterlik ve etütlük eser olarak kayıt edilmiş pişmiş toprak kandiller incelenmiştir. Müzede Rhodiapolis'e ait toplam dokuz adet pişmiş toprak kandil bulunmaktadır. Bu kandiller Hellenistik ve Roma Dönemi ana başlığı altında dört farklı tipte değerlendirilmiştir. Hellenistik Dönem'e ait üç, Roma Dönemi'ne ait ise altı adet kandil vardır. Bunlardan en erken tarihli kandil MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıla, en geç olanı ise MS V.-VII. yüzyıla aittir. Çalışmada incelenenler ile antik kentin eser deposundaki kandiller arasında MS V.-VII. yüzyıla tarihlendirilen Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15'e ait kandiller sayıca çoğunluktadır. Rhodiapolis'te yapılan kazı çalışmalarıyla kentte seramik üretiminin olduğu ele geçen üretim atıklarının analiz sonuçlarıyla kesinleşmiştir. İncelenen kandiller arasında sayıca çoğunluğun geç örnekler oluşu ile antik kentte ele geçen üretim atıklarının da özellikle geç döneme ait olması, Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15 kandillerinin Rhodiapolis'te üretilmiş olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Fakat geç dönem seramik üretim atıkları içerisinde bu tipe ait kandil atıklarının bulunmaması bu düşüncemizi şu an için kanıtsız bırakmaktadır. İlerleyen yıllarda yapılacak kazı çalışmaları bu savımızı destekleyici verilerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Rhodiapolis • Pişmiş Toprak Kandiller • Hellenistik Dönem • Roma Dönemi • Antalya Arkeoloji Müzesi

Abstract: Terracotta oil-lamps, which were unearthed during excavations at Rhodiapolis in 2006, 2007, 2009, and 2011 and recorded as inventory and study items in Antalya Archeology Museum collection, were studied in this article. There are nine terracotta oil-lamps belonging to Rhodiapolis in the museum. These oil-lamps were examined in four categories under the main title of the Hellenistic and Roman Periods. There are three oil-lamps from the Hellenistic Period and six oil-lamps from the Roman Period. The earliest oil-lamp dates back to the second half of the IIIrd century and the IInd century B.C., the latest dates back to the Vth-VIIth century A.D. Among the oil-lamps in the artifact warehouse of the ancient city, Howland Type 37 C Variant and Broneer Type 15 oil-lamps which date back to Vth-VIIth century A.D. are the majority based on their numbers. The excavations in Rhodiapolis confirmed the ceramics production in the city by the analysis results of the production wastes. Since most of the oil-lamps examined are late period samples and that the production wastes recovered in the ancient city especially belong to the late period, it suggests that Howland Type 37 C Variant and Broneer Type 15 oil-lamps might have been produced in Rhodiapolis. However, our idea has not been proven for the time being due to the absence of wastes of this type of oil-lamp in the late period ceramic production wastes. Excavations in the coming years will reveal data to support our suggestion.

Keywords: Rhodiapolis • Terracotta Oil-Lamps • Hellenistic Period • Roman Period • Antalya Archeology Museum

Giriş

Rhodiapolis antik kenti, Likya Bölgesi'nin güneydoğusunda, Antalya'nın Kumluca İlçesi'nin Sarıca-

* Arş. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Diyarbakır. 0000-0003-4229-1398
cuneyt.oz@outlook.com
Makaledeki eserleri çalışmam için beni teşvik eden kıymetli hocam Öğr. Gör. Süleyman Bulut'a, eserlerin çalışma iznini veren değerli hocam Prof. Dr. İsa Kızgut'a teşekkürü bir borç bilirim.

su Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır[1]. Günümüzde ayakta kalmış yapıların çoğunluğu MS II. yüzyıla tarihlenmektedir[2]. Yapılan kazılar sonucunda kentin tarihi MÖ VIII. yüzyıl sonuna kadar gitmekte[3], piskoposluk listelerinde ise MS IX. yüzyıla kadar kentin ismi anılmaktadır[4]. İnsanoğlunun içerisinde ateşi ehlileştirdiği bir araç-gereç olan kandiller yüzyıllar boyunca gerekli ihtiyaç olması dışında sanatsal ve dinsel anlam yüklenerek sürekli kullanılmıştır. Bu ve benzer nedenlerle birçok arkeolojik kazıda karşılaşılan buluntular içerisinde en yoğun olanıdır. Makalede Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Rhodiapolis antik kentinin 2006, 2007, 2009 ve 2011 yılı kazılarında açığa çıkarılmış envanterlik ve etütlük dokuz adet kandil incelenmiştir[5]. İlk olarak bu kandiller analoji yapılarak tarihlendirilmiştir. Sonrasında ise genel özelliklerine göre hangi tipe ait oldukları belirlenmiştir. Kandillerden çoğu iyi durumda olup bazılarının (K.7, 8, 9) kulbu kırıktır. Kandillerden bir tanesi tiyatronun oturma basamaklarında (K.5), bir tanesi akropoliste (K.4), bir tanesi Asklepion'da (K.1), biri cadde kazılarında (K.8), bir tanesi kent merkezinde (K.7), birisi G (Güney) yapısında (K.6), bir diğeri dükkân TK3'te (K.3), ikisi de (K.2, 9) Opramoas Aile Mezarlığı'ndaki kazılarda bulunmuştur. Günümüzde antik kentin ayakta kalmış yapılarının birçoğunda ele geçmiş bu kandiller, sayısal olarak az olmalarına rağmen bize kent hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Çalışmada kandiller Hellenistik ve Roma Dönemi olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Dokuz adet pişmiş toprak kandil dört farklı tipte incelenmiştir. En erken kandil (K.1, fig. 1/1) MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıla ait iken, en geç olanı (K.9, fig. 1/9) ise MS V.-VII. yüzyıla tarihlenmektedir. Rhodiapolis pişmiş toprak kandil tipolojisi oldukça geniş bir tarih aralığı ve form çeşitliliğine sahiptir.

Antalya Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Rhodiapolis Pişmiş Toprak Kandilleri

Hellenistik Dönem Kandilleri

Howland Tip 30 C[6], Heres Grup 11[7]

Bu tipe ait iki adet kandil bulunmaktadır (K. 1, 2, fig. 1/1, 2). Dairesel gövdeleri profilde çift konik olan bu kandiller kulpsuz yapılmışlardır. Diskusları büyükçe bir doldurma deliğinden ibarettir. Her iki kandilin hafif yükseltilmiş kaidesi düzdür. Fakat 1 kat. no'lu kandilin düz olan kaidesinin etrafını bir adet yiv çevrelemektedir. Kısa, küt ve köprülü olan yuvarlatılmış burunlarının ucunda oval bir fitil deliği yer almaktadır. 1 kat. no'lu kandilin fitil deliğinin etrafından kullanımdan kaynaklı siyah is lekeleri görülmektedir. Bu tip kandiller kabaca yapılmış olup, oldukça basittirler[8]. Howland, bu tip kandillerin astarsız olan örneklerini "*kitchen lamp*" olarak isimlendirmiştir. Atina'da nadir olma-

---

1 Kent hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Çevik – Kızgut – Bulut 2008; 2009; 2010; Çevik *et al*. 2010; Kızgut 2012.

2 Tiryaki 2016, 507.

3 Çevik – Kızgut – Bulut 2009, 302-303, 315, Res. 8-9; Çevik – Kızgut – Bulut 2010, 30.

4 Tiryaki 2016, 507.

5 Müzede yaptığımız çalışmalar sırasında yardımlarını esirgemeyen Fatma Nur Konukman ve Arkeoloji Bölümü departmanında çalışan müze uzmanlarına, kandillerin el çizimleri ile kataloglarının yapımındaki yardımlarından dolayı Elif Terzi'ye teşekkür ederim.

6 Howland 1958, 98-99.

7 Heres 1969, 34-35.

8 Howland 1958, 98.

larına rağmen Delos ve Ege kentlerinde oldukça yaygın bulunduklarından söz etmektedir[9]. Rhodiapolis'te bulunan bu tip kandillerin buluntu yerleri ve üzerindeki astar dikkate alındığında, bunların mutfak kandilleri olmadıklarını anlamaktayız. Heres, bu tip kandilleri Geç Hellenistik Dönem'e[10], Howland ise MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile erken II. yüzyıla[11] tarihlendirir[12]. Yine aynı tipe benzeyen kandilleri inceleyen Lyon-Caen ve Hoff, eserler için MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıl tarihini önermektedir[13]. Tüm bu değerlendirmeler ve eserlerin benzerleriyle[14] yapılan karşılaştırmalar sonucunda, kandilleri MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıla tarihleyebiliriz.

Howland Tip 39[15], Broneer Tip 14[16]

Rhodiapolis pişmiş toprak kandillerinden müzede bu tipe ait tek örnek bulunmaktadır (K.3, fig. 1/3). İncelenen kandile üstten bakıldığında dairesel olan gövdesi profilde küreseldir. Diskusu büyükçe bir doldurma deliğinden oluşmaktadır. Doldurma deliğinin etrafında dar bir alan bırakılarak etrafı yükseltilmiştir. Bu yükseklik kandile yağ doldururken, yağın dışa taşmasını engellemek için yapılmış olmalıdır. Burun üzeri hafif yuvarlatılmış olup, oval ucu dışa doğru genişlemektedir. Burun ucunda büyük bir oval fitil deliği görülmektedir. Fitil deliğinin etrafında kullanımdan kaynaklı siyah is lekeleri vardır. Hafif yükseltilmiş kaidesi düz olup, orta kısmı çok az iç bükey profillidir. Yukarıda tanımlanan kandilin tipolojisi Howland Tip 39 ve Broneer Tip 14'ün genel özelliklerini taşıdığını göstermektedir[17]. Ancak tek fark vardır. Bu tipe ait kandillerin gövdesinde genelde *lug*[18] denen başparmak tutamağı bulunmaktadır[19]. İncelenen kandilde ise bu tutamak yoktur. Agora'da bulunan bu tip kandiller MÖ II. yüzyılın sonları ile I. yüzyıla aittir[20]. Delos kandillerini inceleyen Bruneau, bu tip kandilleri MÖ II. yüzyılın son çeyreği ile I. yüzyılın başlarına tarihlemektedir[21]. Benzerleriyle[22] yapılan değerlendirmeler sonucunda kandil için MÖ II. yüzyılın son çeyreği ile I. yüzyılın başları tarihi önerilebilir.

Roma Dönemi Kandilleri

---

9 Howland 1958, 98-99.

10 Heres 1986, 35.

11 Howland 1958, 98.

12 İncelenen örneklerin benzeri olan Agora'da bulunmuş kandilin devetüyü rengindeki oldukça kaba kilinde mika ve hava kabarcıkları görülmektedir. Howland, bu kil özelliğinin agora buluntuları için yabancı bir kil niteliği olduğunu ve bu kandilin başka bir yerde üretilmiş olabileceğini düşünmektedir (Howland 1958, 98).

13 Lyon-Caen – Hoff 1986, 47.

14 Heres 1969, Taf. 8, 80; Lyon-Caen – Hoff 1986, 47, 99-100; Howland 1958, 98, Pl. 41, 423; Bailey 1975, 181, Pl. 80, Q424.

15 Howland 1958, 124.

16 Broneer 1930, 55.

17 Tipin genel özellikleri için bk. Howland 1958, 124; Broneer 1930, 55.

18 Öz 2018, 553, dn. 5.

19 Howland 1958, 124.

20 Howland 1958, 124.

21 Bruneau 1965, 26, 267.

22 Howland 1958, 124, Pl. 45, 516; Bruneau 1965, 26, Pl. 5, 267.

Herodian Tip Variant[23]

Müzede Rhodiapolis'te bulunmuş bu tipe ait bir adet kandil vardır (K.4, fig. 1/4). Üstten bakıldığında dairesel gövdesi profilde çift koniktir. Diskusu büyükçe bir doldurma deliğinden ibarettir. Doldurma deliğinin etrafında dar içbükey bir profil yer alır. Diskusun etrafı hafif yükseltilmiştir. Öne doğru hafif çıkıntı yapan burun ucu yuvarlatılmış olup, çıpa şeklinde yanlara keskin çıkıntılara sahiptir. Burunda oval bir fitil deliği vardır. Düz diplidir. Hayes, bu tipi ve bizim örneğimize benzer kandili[24] MÖ I. yüzyılın sonu ile MS erken I. yüzyıla tarihlemiştir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda çalışılan kandil için en uygun tarihin MÖ I. yüzyılın sonu ile MS erken I. yüzyıl olacağı kanaatindeyiz.

Howland Tip 37 C Variant[25]**, Broneer Tip 15**[26]

Çalışmada bu tipe ait beş adet kandil değerlendirilmiştir. Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15'e ait kandillerin ortak özellikleri, kandile yağ koyulurken yağın dışa taşmasını önlemek için doldurma deliği etrafı huni şeklinde uzunca bir boyundan oluşturulmuştur[27]. Yani diskusu uzunca bir boyun ile genişçe bir doldurma deliğinden ibarettir. Bezemesiz, çift konik profilli derin bir gövde, kaşık-şekilli sivri burun (kimi örneklerde burun ucu biraz daha ovaldir), burun ucunda oval bir fitil deliği, düz kaide ve boyun kenarı ile kimi zaman gövdeye kimi zaman da gövde bitimi ile kaide başlangıcına tutturulmuş üzerinde genelde birkaç yiv bulunan dikey kulp bu tipe ait kandillerin genel özelliklerindendir[28]. Broneer bu tip kandilleri iki grupta incelemektedir. İlk grup kırmızı kil ve kaliteli kahverengi astara sahipken, ikinci grubun kil ve astar nitelikleri ise Knidos tipi kandillerin özelliklerine benzemektedir[29]. Çalışmada incelenen kandiller yukarıda bahsettiğimiz tipin genel özelliklerini taşımaktadır (K.5, 6, 7, 8, 9, fig. 1/5, 6, 7, 8, 9). Broneer'ın ilk grupta incelediği kandillerin kil ve astar özellikleri ile makalede değerlendirilen kandillerin kil ve astar özellikleri -bazıları dışında- benzerlik göstermektedir. 5 ve 9 kat. no'lu kandillerin kırmızımsı sarı renge sahip kili ile 7 kat. no'lu kandilin açık kahverengi olan kili 5, 6 ve 9 kat. no'lu kandillerin kırmızı renkte olan astarları Broneer'ın ilk grupta incelediği bu tipe ait kandillerin kil ve astar özellikleri ile benzerlik göstermez. Broneer bu tip kandilleri MÖ II. yüzyılın ilk yarısına[30], Howland ise MÖ 200 ile I. yüzyıl arasına tarihlemektedir[31]. Ancak Broneer, bu tip kandillerin Kuzey Afrika'dan esinlenilerek Doğu Roma Dönemi'nde tekrar görüldüğünden bahseder[32]. Broneer'ın bu görüşünü destekler nitelikte bir yorum da Bailey'den gelmiştir. Bailey, bu tip kandillerin aynı form özelliklerinin bozulmadan farklı kil ve astar özellikleriyle, Geç Hellenistik Dönemden ziyade daha çok Geç Roma Dönemi'nde ortaya çık-

23 Hayes 1980, 18, 69.

24 Hayes 1980, 18, 165, Pl. 7, 69.

25 Howland 1958, 121-122.

26 Broneer 1930, 55-56.

27 Öz 2018, 559.

28 Broneer 1930, 55-56; Howland 1958, 121-122.

29 Broneer 1930, 55-56.

30 Broneer 1930, 56.

31 Howland 1958, 121.

32 Broneer 1930, 56.

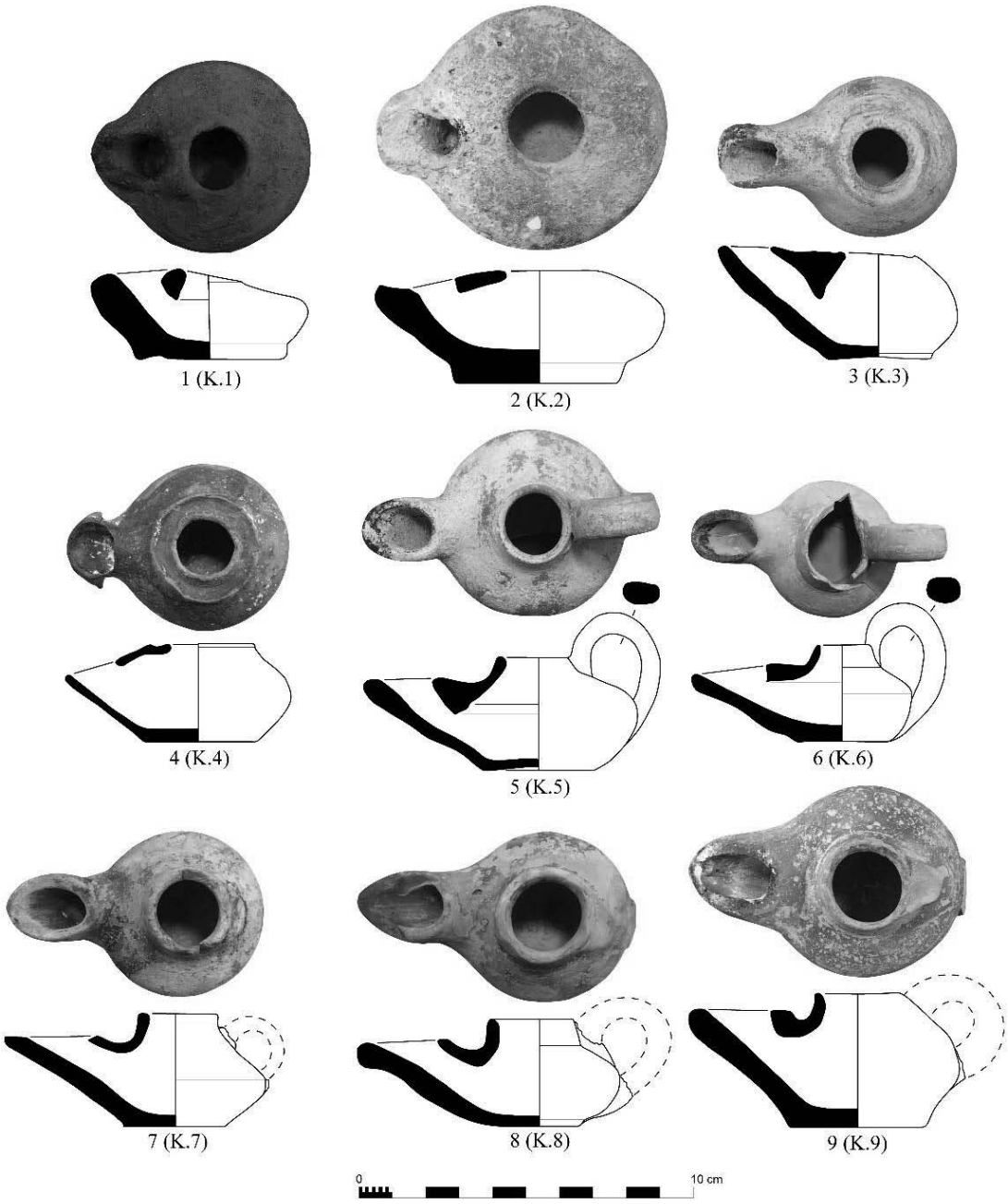

Fig. 1. Antalya Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Rhodiapolis Pişmiş Toprak Kandilleri

tığına işaret etmektedir[33]. Ayrıca tipin geç örneklerinin Anadolu'da üretilmiş olabileceğini düşünmektedir[34]. Bailey, Kalymna'da bulunan Rhodiapolis kandillerinin benzerlerini MS V-VI. yüzyıla tarihlemektedir[35]. Thasos'ta bulunan örneğin MS VI-VII. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir[36]. Pastutmaz, Knidos'taki benzer örneği MS V-VI. yüzyıl arasına tarihler[37]. Limyra'daki benzer örnekler MS VI-VII. yüzyıla aittir[38]. Patara'daki bu tipe ait kandiller MS V-VI. yüzyıla tarihlendirilmektedir[39]. Form özellikleri incelenen örneklere benzer kandillerden Olympos'ta bulunanlar MS VI. yüzyılın ikinci yarısı ile VII. yüzyılın başına[40], Letoon'dakiler ise MS VI. yüzyılın ilk yarısı ile VII. yüzyılın ortasına[41] tarihlenmiştir. Kibyra[42] ve Kekova Adası'nda[43] bulunan benzer örnekler ise MS V-VI. yüzyıl tarihine atfedilmiştir. Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15 adı altında değerlendirdiğimiz bu kandiller gerek form gerek kil ve astar özellikleri bakımından bu tipin geç örneklerinden olmalıdır. İncelenen kandillerin form özellikleri, kil ve astar yapıları ile birlikte benzerleri de[44] dikkate alındığında, eserleri MS V.-VII. yüzyıla tarihlendirebiliriz. Bu tip kandiller Likya Bölgesi'nde MS V. yüzyıldan VII. yüzyıl sonlarına kadar sevilerek kullanılmıştır.

Değerlendirme

Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Rhodiapolis antik kenti kazılarında açığa çıkarılmış envanterlik ve etütlük toplam dokuz adet kandil incelenmiştir. Değerlendirilen kandillerin hiçbirinde bezeme yoktur. Kandillerin kil ve astar renkleri kırmızı, sarı ve kahverenginin farklı tonlarındadır. Üç adet kandilin kulbunun kırık olması (fig. 1/7, 8, 9) dışında kandillerin çoğu tüm ve sağlamdır. Kandiller Hellenistik ve Roma Dönemi olarak iki ana başlık, toplamda dört farklı tipte alt başlıklar altında değerlendirilmiştir. Kente ait müzede Hellenistik Dönem'den üç adet kandil (K.1, 2, 3, fig. 1/1, 2, 3) iki farklı tipte ele alınmıştır. Hellenistik Dönem'e ait kandillerden en erkeni MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıla ait olup Howland Tip 30 C ve Heres Grup 11 başlığı altında incelenmiştir. Diğer altı kandil ise Roma Dönemi'nin farklı yüzyılları içerisine tarihlendirilmektedir. Rhodiapolis kandillerinden sayıca çoğunluk MS V.-VII. yüzyıla aittir (K.5, 6, 7, 8, 9, fig. 1/5, 6, 7, 8, 9). Müzede yer alan Rhodiapolis kandilleri ile antik kenttin eser deposunda bulunan kandiller incelendiğinde

---

33 Bailey 1975, 196, Pl. 86, Q460. Bailey, bu tip kandillerin Akdeniz Bölgesi'nde oldukça yaygın kullanıldığını ifade etmiştir (Bailey 1988, 418, Q3339).

34 Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3339-3340; Abay – Öz 2019, 337.

35 Bailey 1988, Pl. 125, Q3339-3340.

36 Abadie-Reynal – Sodini 1992, 84-85, Fig. 35, L88.

37 Pastutmaz 2001, 102, Res. 157, Çiz. 157.

38 Marksteiner – Yener-Marksteiner 2009, 241, Taf. 7: 55-56.

39 Varkıvanç 2001-2002, 143, Res. 14.

40 Öztaşkın 2017, 215-216.

41 Mimaroğlu 2019, 13, Kat. No: 14.

42 Metin 2012, 294-295, K52-54.

43 Erdoğan 2019, 443-444, Fig. 2-3.

44 Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3339-3340; Vroom 2004, 304-305, Fig. 8; Bezzola 2004, 32-34, Tav. 4, 21, 150-151; Özkul 1991, 40-41, 43, 44-45, Res. 9-10, 14, 17, 22-24, Çiz. 29-30, 34, 38, 43-44; Pastutmaz 2001, 22, 102, Kat. No. 157, Res. 157, Çiz. 157; Metin 2012, 294-295, 737-738, K52-54; Varkıvanç 2001-2002, 143, Res. 14; Vroom 2005, 205, Fig. 2; Çevik – Bulut 2010, 107, Res. 144a; Marksteiner – Yener-Marksteiner 2009, 241, Taf. 7: 55-56; Öztaşkın 2017, 223-224, Çiz. 5, Res. 3; Mimaroğlu 2019, 13, Kat. No: 14; Erdoğan 2019, 443, Fig. 2-3.

özellikle MS V.-VII. yüzyıla tarihlenen Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15'e ait tipin yoğun olduğu görülmektedir. Bu durum kentin özellikle bu yıllar arasında yoğun bir iskana tabi olduğuna işaret etmektedir. Kentteki piskoposluk kilisesi ile içerisinden ele geçen buluntuların tarihleri de bu düşüncemizi doğrular niteliktedir[45]. Bir Likya kenti olan Rhodiapolis dışında bölgedeki diğer önemli kentlerle (Patara, Limyra, Ksanthos, Letoon, Olympos, Kekova Adası ve Myra/Andriake[46]) ilgili kandil yayınları incelendiğinde[47] de Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15'e ait kandillerin geç örneklerine çokça rastlanmaktadır. Bu tip kandillerin Anadolu'da geç örnekleri Likya Bölgesi dışında Doğu Frigya (Amorium)[48], Karia (Knidos)[49], Pamphylia (Perge)[50] ve Kabalya/Kibyratis Bölgesi (Kibyra)'nde[51] görülmektedir[52]. Hayes, Kourion'da (Kıbrıs) bulunan bu tip kandillerin burada üretilmiş olabileceğini düşünmektedir. Fakat bu savını destekleyecek üretime dair herhangi bir iz ve analiz çalışması bulunmamaktadır[53]. Broneer'ın bu tip kandillerin üretiminin Kuzey Afrika'dan etkilenilerek Doğu Roma Dönemi'nde tekrar başladığına dair görüşünü[54], Likya Bölgesi'ndeki kentlerde bu tip kandillerin yoğun bulunması desteklemektedir. Çünkü bölgedeki kentlerde Kuzey Afrika üretimli seramik buluntuların varlığı[55] her iki bölge arasındaki ticaretin yaygın olduğunun bir işaretidir. Söz konusu bu tipe ait kandillerin geç örneklerinin, yukarıda bahsedilen Broneer'in tezi'de göz önüne alındığında, Likya Bölgesi'ne Kuzey Afrika'dan gelmiş olabileceği ya da Likyalı seramik ustalarının Kuzey Afrikalı ustalardan esinlenerek bu tipin geç örneklerini kendi atölyelerinde üretmiş olabilecekleri söylenebilir[56]. Bailey'in bu tip kandillerin Anadolu'da üretilmiş

---

45 Geniş bilgi için bk. Çömezoğlu 2011; Tiryaki 2016.

46 2018 yılında yapılan kazılarda Myra'nın limanı olan Andriake yerleşiminde aynı tipe ait altı adet kandil açığa çıkarılmıştır. Ekip üyesi olduğum Myra-Andriake kazılarında bulunan bu kandiller incelendiğinde kil ve astar özelliklerinin Rhodiapolis pişmiş toprak kandilleriyle benzer olduğu görülmektedir. Ayrıca bk. Myra-Andriake'de bulunan bu tipe ait kandil Çevik ve Bulut tarafından MS VI. yüzyıla tarihlenmiştir (Çevik – Bulut 2010, 43, 107, Res. 144a).

47 Bk. Varkıvanç 2001-2002, 143, Res. 14; Vroom 2004, 305, Fig. 8; 2005, 250, Fig. 2; Marksteiner – Yener-Marksteiner 2009, 241, Taf. 7: 55-56; Des Courtils *et al*. 2001, 235-236, Fig. 18-19; Öztaşkın 2017, 223-224, Çiz. 5, Res. 3; Mimaroğlu 2019, 1-14; Erdoğan 2019, 443, Fig. 2-3.

48 Vroom 2004, 304-305; 2005, 250, dn. 13.

49 Pastutmaz 2001, 102, Kat. No. 157, Res. 157.

50 Çokay 1996, 30, 61-62, Lev. 27: 9-10.

51 Metin 2012; 294-295, 737-738, K52-54.

52 Anadolu dışında bu tipin geç örneklerinin görüldüğü yerler için bk. Kourion: Hayes 2007, 481, Fig. 15.1/ 32, 39; Kalymna: Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3339-3340; Alicante: Reynolds 1987, 144-145, Fig. 1072; Ravenna: Vroom 2005, 250; Thasos: Abadie-Reynal – Sodini 1992, 84-85, Fig. 35, L88; PalaePaphos: Bezzola 2004, 32-34, Tav. 21: 150-151.

53 Hayes 2007, 481, Fig. 15.1/ 32, 39.

54 Broneer 1930, 56.

55 Bölge kentlerindeki Kuzey Afrika kökenli seramikler için bk. Patara: Şen-Yıldırım 2012; Arykanda: Yaman 2018; Myra/Andriake: Öz 2020.

56 Likya kentlerinden Patara'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan seramik işliğindeki bu tipe ait kandil buluntusu, söz konusu işliğin bu tipe ait kandil üretmiş olabileceğini göstermektedir (Varkıvanç 2001-2002). Bu buluntu Likya'da bu tipe ait kandillerin üretildiğinin kanıtı olması açısından önemlidir ve bizim metinde yaptığımız öneriyi destekler niteliktedir.

olabileceğine dair düşünceleri[57] de bizim bu tip kandillerin Likya Bölgesi'nde üretilmiş olabileceğine dair yaptığımız savı desteklemektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar sayesinde Rhodiapolis antik kentinde seramik üretiminin olduğu bilinmektedir[58]. Kentte ele geçen çok sayıda seramik üretim atığının özellikle geç döneme ait olması, belki de yukarıda değindiğimiz tipe ait kandillerin Likya Bölgesi'nin önemli bir kenti olan Rhodiapolis'te üretilmiş olabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir. Fakat geç döneme ait üretim atıkları içerisinde kandil örneklerinin olmaması[59], arkeolojik kazı çalışmalarının da yarım kalmasıyla birlikte bu düşüncemizi şu an için kanıtsız bırakmaktadır. İlerleyen yıllarda yapılacak kazı çalışmaları bu savımızı destekleyici verilerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15'in geç örneklerinin Likya Bölgesi'nde (Patara[60], Ksanthos?, Rhodiapolis?) üretilerek dışarıya ihraç edilmiş olması olasıdır. Bunun dışında Likya Bölgesi'nde üretilmiş olabileceği düşünülen bu tip kandillerin Kıbrıs gibi bölge dışındaki farklı yerlerde de yerel olarak üretilmiş olabileceği akılda tutulmalıdır. Mimaroğlu'nun bu tip kandillere "Likya Tipi Kandil" ismini önermesi, Letoon'daki bu tipe ait kandillerin kil ve astar özelliklerinin özellikle Tlos ve Patara'da bulunanlarla benzer olmasına dayanmaktadır[61]. Ancak Rhodiapolis'teki kandillerin kil ve astar özellikleri Letoon'dakilerle benzeşmemektedir. Rhodiapolis'teki Howland Tip 37 C Variant ve Broneer Tip 15 tipi kandillerinin kil renkleri ve kil içeriklerinde bulunan siyah ince kum ve taşçık katkıları *Likya Kaolinitik*[62] kil grubuna yakın özellikler göstermektedir. Bu benzerliklerinden dolayı bu tip kandillerin Likya Bölgesi'nde, belki de Rhodiapolis'te, üretilmiş olması oldukça güçlü bir olasılıktır. Mimaroğlu'nun bu tip kandiller için önerdiği isimlendirme makul olmakla birlikte, temkinli yaklaşılmalıdır. Çünkü önerinin temel dayanağında herhangi bir petrografik ve spektroskopik (XRF, XRD) yöntemlerle yapılmış arkeometrik bir çalışma bulunmamaktadır. Sonraki yıllarda yapılacak arkeometrik çalışmalar bu tip kandillerin üretim yerlerinin kesinlik kazanmasına ve isimlendirilmelerine imkân tanıyacaktır.

---

57 Bailey 1988, 418.

58 Çetintaş 2016.

59 Fırıncı 2010, 50-51.

60 Patara'da seramik işliğinde bu tip kandilin bulunması kentte sözü edilen tipe ait kandillerin geç örneklerinin üretiminin yapıldığının en güçlü kanıtıdır.

61 Mimaroğlu 2019, 3-14.

62 Likya'nın yerel kil kaynaklarına ait olduğu düşünülen *Likya Kaolinitik* kil grubu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Waksman – Lemaitre 2010, 782-783.

KATALOG

Katalog ve metinde kullanılan kısaltmalar: K: Katalog, Müz. Env. No: Müze Envanter No, Kazı Env. No: Kazı Envanter No, fig. figür, Y: Yükseklik, G: Genişlik, U: Uzunluk, K.Ç: Kaide Çapı. Kil ve astar renginin belirlenmesinde Munsell Soil Color Chart (2015) renk kataloğu kullanılmıştır.

Hellenistik Dönem Kandilleri

K.1 Müz. Env. No: - (fig. 1/1)

Kazı Env. No: 131.09

Tip: Howland Tip 30 C, Heres Grup 11

Buluntu Yeri/Seviye: Asklepion Açma 11/+47-102

Ölçüler: Y: 2.8 cm, G: 6.1 cm, U: 6.9 cm, K.Ç: 4.5 cm.

Kil ve Astar: Kil: 5 YR 6/8 (reddish yellow) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, siyah ince kum, çok az miktarda ve orta boyutta taşçık, çok az miktarda ve küçük boyutta kireç katkılı. Astar: 5 YR 5/8 (reddish yellow), yüzey sabunumsu ve parlaktır.

Benzer: Heres 1969, Taf. 8, 80; Lyon-Caen – Hoff 1986, 47, 99-100; Howland 1958, 98, Pl. 41, 423; Bailey 1975, 181, Pl. 80, Q424.

Tarih: MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıl

K.2 Müz. Env. No: 2011/351 (fig. 1/2)

Kazı Env. No: RHD.2011-13

Tip: Howland Tip 30 C, Heres Grup 11

Buluntu Yeri/Seviye: Opramoas Aile Mezarlığı/ -445 -465

Ölçüler: Y: 3.1 cm, G: 6.8 cm, U: 8 cm, K.Ç: 4.5 cm.

Kil ve Astar: Kil: 10 YR 7/4 (very pale brown) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, ince kum, az miktarda ve küçük boyutta taşçık, çok az miktarda gümüş mika katkılı. Astar: Eserin yüzeyinde bulunan yoğun kireç patenasından dolayı astar görülememektedir.

Benzer: Heres 1969, Taf. 8, 80; Lyon-Caen – Hoff 1986, 47, 99-100; Howland 1958, 98, Pl. 41, 423; Bailey 1975, 181, Pl. 80, Q424.

Tarih: MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyıl

K.3 Müz. Env. No: 2011/350 (fig. 1/3)

Kazı Env. No: RHD.2011-14

Tip: Howland Tip 39, Broneer Tip 14

Buluntu Yeri/Seviye: Dükkân TK3/+120 +110

Ölçüler: Y: 3.2 cm, G: 5.3 cm, U: 7.5 cm, K.Ç: 3.3 cm.

Kil ve Astar: Kil: 7.5 YR 6/6 (reddish yellow) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, kırmızı ince kum, çok az miktarda ve küçük boyutta kireç, çok az miktarda altın ve gümüş mika katkılı. Astar: 7.5 YR 4/2 (brown).

Benzer: Howland 1958, 124, Pl. 45, 516; Bruneau 1965, 26, Pl. 5, 267.

Tarih: MÖ II. yüzyılın son çeyreği ile I. yüzyılın başları

Roma Dönemi Kandilleri

K.4 Müz. Env. No: 2009/125 (A) (fig. 1/4)

Kazı Env. No: 142.09

Tip: Herodian Tip Variant

Buluntu Yeri/Seviye: Akropolis Yol Çalışması/ -10

Ölçüler: Y: 3 cm, G: 5.1 cm, U: 6.6 cm, K.Ç: 3.1 cm.

Kil ve Astar: Kil: 5 YR 6/6 (reddish yellow) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, kırmızı ince kum, yoğun miktarda ve orta boyutta kireç, çok az miktarda altın mika katkılı. Astar: 2.5 YR 2.5/3 (dark reddish brown).

Benzer: Hayes 1980, 18, 165, Pl. 7, 69.

Tarih: MÖ I. yüzyılın sonu ile MS erken I. yüzyıl

K.5 Müz. Env. No: - (fig. 1/5)

Kazı Env. No: 02

Tip: Howland Tip 37 C Variant, Broneer Tip 15

Buluntu Yeri/Seviye: Tiyatro, Cavea/ Yüzey (Akıntı Toprak)

Ölçüler: Y: 3.4 cm, G: 6.1 cm, U: 9 cm, K.Ç: 3.6 cm.

Kil ve Astar: Kil: 5 YR 6/8 (reddish yellow) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, ince kum tane-

cikleri, az miktarda ve küçük boyutta kireç, çok az miktarda gümüş mika katkılı. Astar: 10 R 4/6 (red).

Benzer: Özkul 1991, 41, 43, 44-45, Res. 14, 17, 22-24, Çiz. 34, 38, 43-44; Pastutmaz 2001, 22, 102, Kat. No. 157, Res. 157, Çiz. 157; Metin 2012, 294-295, 737-738, K52-54; Erdoğan 2019, 443, Fig. 3.

Tarih: MS V-VII. yüzyıl

K.6 Müz. Env. No: - (fig. 1/6)

Kazı Env. No: 184

Tip: Howland Tip 37 C Variant, Broneer Tip 15

Buluntu Yeri/Seviye: G (Güney) Yapısı, 3 Nolu Açma (iç)/ -190 -250

Ölçüler: Y: 2.8 cm, G: 4.6 cm, U: 7.5 cm, K.Ç: 2.8 cm.

Kil ve Astar: Kil: 2.5 YR 5/6 (red) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, ince kum, çok az miktarda ve küçük boyutta kireç ile gümüş mika katkılı. Astar: 10 R 5/6 (red).

Benzer: Özkul 1991, 41, 43, 44-45, Res. 14, 17, 22-24, Çiz. 34, 38, 43-44; Pastutmaz 2001, 22, 102, Kat. No. 157, Res. 157, Çiz. 157; Metin 2012, 294-295, 737-738, K52-54.

Tarih: MS V-VII. yüzyıl

K.7 Müz. Env. No: - (fig. 1/7)

Kazı Env. No: 147.09

Tip: Howland Tip 37 C Variant, Broneer Tip 15

Buluntu Yeri/Seviye: Kent Merkezi, BC-1/ -187 (Dolgu)

Ölçüler: Y: 3.6 cm, G: 5.2 cm, U: 7.9 cm, K.Ç: 2.9 cm.

Kil ve Astar: Kil: 2.5 Y 7/3 (pale brown) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, siyah ince kum, az miktarda ve küçük boyutta kireç katkılı. Astar: 10 YR 3/4 (dark yellowish brown).

Benzer: Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3339-3340; Özkul 1991, 40, Res. 9-10, Çiz. 29-30; Pastutmaz 2001, 22, 102, Kat. No. 157, Res. 157, Çiz. 157; Metin 2012, 294-295, 737-738, K52-54; Varkıvanç 2001-2002, 143, Res. 14; Çevik – Bulut 2010, 107, Res. 144a; Marksteiner – Yener-Marksteiner 2009, 241, Taf. 7: 55-56; Mimaroğlu 2019, 13, Kat. No: 14; Erdoğan 2019, 443, Fig. 2.

Tarih: MS V-VII. yüzyıl

K.8 Müz. Env. No: - (fig. 1/8)

Kazı Env. No: 146.09

Tip: Howland Tip 37 C Variant, Broneer Tip 15

Buluntu Yeri/Seviye: Cadde, C-1 Açması/ -97

Ölçüler: Y: 3.2 cm, G: 5 cm, U: 8.3 cm, K.Ç: 2.9 cm.

Kil ve Astar: Kil: 2.5 YR 5/8 (red) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, ince kum, az miktarda ve küçük boyutta kireç katkılı. Astar: 5 YR 4/3 (reddish brown).

Benzer: Bailey 1988, 418, Pl. 125, Q3339-3340; Bezzola 2004, 32-34, Tav. 4, 21, 150-151; Özkul 1991, 40, Res. 9-10, Çiz. 29-30; Pastutmaz 2001, 22, 102, Kat. No. 157, Res. 157, Çiz. 157; Metin 2012, 294-295, 737-738, K52-54; Varkıvanç 2001-2002, 143, Res. 14; Vroom 2005, 205, Fig. 2; Marksteiner – Yener-Marksteiner 2009, 241, Taf. 7: 55-56; Öztaşkın 2017, 223-224, Çiz. 5, Res. 3.

Tarih: MS V-VII. yüzyıl

K.9 Müz. Env. No: 2011/352 (A) (fig. 1/9)

Kazı Env. No: RHD.2011-15

Tip: Howland Tip 37 C Variant, Broneer Tip 15

Buluntu Yeri/Seviye: Opramoas Aile Mezarlığı Batı Duvar Önü/ -273

Ölçüler: Y: 3.7 cm, G: 6.1 cm, U: 8.6 cm, K.Ç: 4.1 cm.

Kil ve Astar: Kil: 5 YR 6/8 (reddish yellow) renkli, sık dokulu, gözeneksiz, ince kum, az miktarda ve küçük boyutta kireç ile siyah taşçık katkılı. Astar: 2.5 YR 5/6 (red), astar gövdenin altında akıtma şeklinde görülür.

Benzer: Metin 2012, 297, 738, K59.

Tarih: MS V-VII. yüzyıl

BİBLİYOGRAFYA

Abadie-Reynal – Sodini 1992 C. Abadie-Reynal, J. P. Sodini, *La Céramique Paléochrétienne de Thasos (Aliki, Delkos, Fouilles Anciennes), Études Thasiennes XIII*. Athenes 1992.

Abay – Öz 2019 N. Abay, C. Öz, "Konya Koyunoğlu Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller". *Cedrus* VII (2019) 333-344.

Bailey 1975 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum* I. *Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps*. London 1975.

Bailey 1988 D. M. Bailey, *A Catalogue of the Lamps in the British Museum* III. *Roman Provincial Lamps*. London 1988.

Bezzola 2004 S. Bezzola, "Lucerne Fittili Dagli Scavi di Palaepaphos (Cipro)". Ed. F. G. Maier, *Ausgrabungen in Alt-Paphos auf Cypren Band* 5. Zabern 2004.

Broneer 1930 O. Broneer, *Corinth* IV/2 *Terracotta Lamps*. Athens 1930.

Bruneau 1965 R. H. Bruneau, "Les Lampes". *Exploration Archeologique de Delos* XXVI. Paris 1965.

Çetintaş 2016 E. Çetintaş, *Rhodiapolis Hatalı Üretim Seramiklerinin Deneysel Arkeoloji Yöntemiyle İncelenmesi ve Uygulanması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2016.

Çevik – Bulut 2010 N. Çevik, S. Bulut, "İkinci Kazı Sezonunda Myra ve Limanı Andriake". Ed. N. Çevik, *Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi* (2010) 25-118.

Çevik – Kızgut – Bulut 2008 N. Çevik, İ. Kızgut – S. Bulut, "Rhodiapolis Kazılarında İlk Yıl: 2006". *KST* 29/2 (2008) 1-18.

Çevik – Kızgut – Bulut 2009 N. Çevik, İ. Kızgut – S. Bulut, "Rhodiapolis 2007 Yılı Kazıları". *KST* 30/4 (2009) 297-316.

Çevik – Kızgut – Bulut 2010 N. Çevik, İ. Kızgut – S. Bulut, "Rhodiapolis, as a Unique Example of Lycian Urbanism". *Adalya* 13 (2010) 29-63.

Çevik *et al*. 2010 N. Çevik, İ. Kızgut, S. Bulut, E. Akyürek, M. Kunze, B. Özdilek, E. Akalın, H. O. Tıbıkoğlu – Ö. Çömezoğlu, "Rhodiapolis Kazıları ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2008 Raporu". *KST* 31/4 (2010) 209-230.

Çokay 1996 S. Çokay, Antik *Çağda Aydınlatma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1996.

Çömezoğlu 2011 Ö. Çömezoğlu, "Rhodiapolis Erken Bizans Dönemi Kilisesi Kazılarından Sırsız Seramik Buluntular". *Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ* 5 (2011) 25-46.

Des Courtils *et al*. 2001 J. Des Courtils *et al*., "Xanthos, rapport sur la campagne de 2000". *Anatolia Antiqua* 9 (2001) 227-241.

Erdoğan 2019 L. U. Erdoğan, "Kekova Adası'nda Bulunan Kandiller". *Cedrus* VII (2019) 441-448.

Fırıncı 2010 S. Fırıncı, *Rhodiapolis Seramikleri Roma Dönemi Pişirme Kapları "2006-2009 Buluntuları"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2010.

Hayes 1980 J. W. Hayes, *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum 1: Greek and Roman Clay Lamps A Catalogue*. Toronto 1980.

Hayes 2007 J. W. Hayes, "Clay Lamps". Ed. A. H. S. Megaw, *Kourion Excavations in the Episcopal Precinct, Dumbarton Oaks Studies XXXVII*. Washington

(2007) 477-484.

Heres 1969 G. Heres, Die Punischen und Griechischen Tonlampen der Staatlichen Museen zu Berlin, *Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin Schriften der Sektion für Altertumswissenschaft* 54. Berlin 1969.

Howland 1958 R. H. Howland, *Greek Lamps and Their Survivals*, *The Athenian Agora* IV. New Jersey 1958.

Kızgut 2012 İ. Kızgut, "Rhodiapolis Kazıları ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 2010". *KST* 33/3 (2012) 353-376.

Lyon-Caen – Hoff 1986 C. Lyon-Caen – V. Hoff, *Musee du Louvre Cataloque des lampes en terre cuite grecques et chretiennes*. Paris 1986.

Marksteiner – Yener-Marksteiner 2009 T. Marksteiner – B. Yener-Marksteiner, "Die Grabungen in Sondage 30/36/37 in der Weststadt von Limyra: Der archäologische Befund und die Keramik". *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 78 (2009) 221-252.

Metin 2012 H. Metin, *Kibyra Kandilleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum 2012.

Mimaroğlu 2019 S. Mimaroğlu, "Letoon Kutsal Alanı Kazılarında Bulunan Geç Antik Dönem Likya Üretimi Kandiller". *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 48 (2019) 1-14.

Öz 2018 C. Öz, "Silifke Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller". Eds. T. Kahya, A. Özdizbay, N. Tünen-Öner – M. Wilson, *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu 04-07 Kasım 2015, Sempozyum Bildirileri*. Antalya (2018) 553-584.

Öz 2020 C. Öz, *Myra ve Andriake Geç Roma Dönemi Seramikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya 2020.

Özkul 1991 A. Özkul, *Patara Kandilleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum 1991.

Öztaşkın 2017 M. Öztaşkın, "Olympos Kazısı Seramik Buluntuları". Ed. B. Y. Olcay Uçkan, *Olympos I 2000-2014 Araştırma Sonuçları, ASMS 2* (2017) 209-224.

Pastutmaz 2001 D. Pastutmaz, *1988-1998 Yılları Arasında Bulunan Knidos Kandilleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya 2001.

Reynolds 1987 P. Reynolds, *Catalogo de Fondos del Museo Arqueologico Provincial II, El yacimiento tardorromano de Lucentum (Benalua-Alicante): las ceramicas finas*. Alicante 1987.

Şen-Yıldırım 2012 D. Şen-Yıldırım, "Hurmalık Hamamı Buluntuları Işığında Patara'nın Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kuzey Afrika Kökenli Seramikleri". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12/4 (2012) 151-172.

Tiryaki 2016 A. Tiryaki, "Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'nin Geometrik Desenli Taban Mozaikleri". *Olba* XXIV (2016) 505-534.

Varkıvanç 2001-2002 B. Varkıvanç, "Patara'da bir Seramik İşliği". *Adalya* V (2001-2002) 137-151.

Vroom 2004 J. Vroom, "Late Antique Pottery, Settlement and Trade in the East Mediterranean: A Preliminary Comparison of Ceramics from Limyra (Lycia) and Boeotia". Eds. W. Bowden, L. Lavan – C. Machado, *Recent Research on the Late Antique Countryside Late Antique Archaelogy* II (2004) 281-

331.

Vroom 2005 — J. Vroom, "New Light on 'Dark Age' Pottery: A Note On Finds From South-Western Turkey". *RCRF Acta* 39 (2005) 249-255.

Waksman – Lemaitre 2010 — S. Y. Waksman, S. Lemaitre, "Céramiques Culinaires de Lycie (Turquie) aux Époques Romaine et Proto-Byzantine: Approches Archéologiques et Archéométriques". Eds. S. Menchelli, S. Santoro, M. Pasquinucci, G. Guiducci, *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean III*, *BAR*-IS. 2185/II. England (2010) 781-790.

Yaman 2018 — A. Yaman, *Arykanda Geç Antik Dönem Mahallesi Seramikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Muğla 2018.